

Biblioteken och pseudovetenskapen

Hur skall biblioteken förhålla sig till den ökande efterfrågan på astrologi, parapsykologi, UFO, kvacksalveri och annan typ av pseudovetenskap? Vad är det egentligen som klassas som vetenskap och icke-vetenskap? Var hamnar dessa böcker i bibliotekens hyllor?

Det brukar tas för givet att biblioteken inte har till uppgift att förse allmänheten med t ex våldspornografi eller skioskdeckare. När det gäller skönlitteratur ställer man vissa minimikrav på kvaliteten.

Sådana minimikrav måste man också ställa på fackböcker. Biblioteken måste, om de ska kunna fylla sin folkbildande uppgift, aktivt undvika att köpa in böcker som utger sig för att korrekt återge fakta men som inte gör det.

Detta betyder inte att man ska undvika vissa ämnen. Man har alls ingen anledning att avstå från en bok som korrekt återger forskningens nuvarande ståndpunkt om astrologin (dvs att den inte fungerar). Däremot saknar de flesta bibliotek anledning att i sina inköp prioritera böcker där det står att astrologin fungerar. Detta är av samma anledning som de knappast köper en bok där det på fullt allvar hävdas att vattens kemiska formel är HO.

I allmänhet är det inte särskilt svårt att avgöra vilka böcker som håller sig inom vetenskapens gränser och vilka böcker som är pseudovetenskapliga. De allra flesta pseudovetenskapliga böcker känns igen på tydliga karaktäristika i sin kunskapsyn. Pseudovetenskap utmärker sig t ex genom auktoritetstro, tilltro till icke-upprepbara resultat, handplockade exempel i stället för slumpmässiga urval, ointresse för att pröva teorin mot verkligheten och likgiltighet inför motsägande fakta. (Se närmare kapitel 2 i min bok *Vetenskap och ovetenskap*, Tiden 1983.)

Förlagens presentationer av pseudovetenskapliga böcker är ofta i högsta grad missvisande. Ofta talas det om "sensationella vetenskapliga rön" i förlagsreklamen, och en del pseudovetenskapliga böcker har t o m inplacerats i förlagens populärvetenskapliga serier. Biblioteken måste alltså göra en självständig bedömning för att se till att deras eget utbud kommer att hålla en rimlig kvalitet. Den som går till biblioteket för att låna en faktabok ska få med sig hem en faktabok och inte en bok som bara har den yttre formen gemensam med faktaböcker.

Hur klassificerar man pseudovetenskap?

Många bibliotek har redan pseudovetenskapliga böcker på sina hyllor. Universitetsbiblioteken får alla böcker som trycks i Sverige. Andra bibliotek kan ha särskild anledning att nyanskaffa pseu-

dovetenskapliga böcker. Då uppstår frågan hur dessa böcker bör klassificeras. Frågan är viktig, eftersom den gäller den konsumentupplysning man ger sina kunder.

En viktig grundprincip bör vara att pseudovetenskap och vetenskap så långt som möjligt åtskiljs i klassifikationssystem. Man måste skilja mellan **genren** egentliga faktaböcker och **genren** böcker med faktabokens yttre form som innehållsmässigt inte är faktaböcker. Här har naturligtvis Bibliotekstjänst ett särskilt ansvar.

Ingen skulle väl komma på idén att placera in en historisk roman under arkeologi eller historia. Det borde då vara lika klart att Erich von Dänikens böcker inte hör dit. Detta är t o m viktigare, eftersom det är lättare för de flesta läsare att upptäcka att en historisk roman inte är en faktabok (vilket den inte utger sig för att vara) än att upptäcka att det samma gäller von Dänikens böcker (trots att de utger sig för att vara faktaböcker).

Nya klassifikationsförslaget

Det förslag till nytt klassifikationssystem som nyligen remissbehandlats har, vad jag kunnat se, många förtjänster. Dock uppfyller det inte i alla stycken minimikravet att skilja mellan egentliga fackböcker och pseudo-fackböcker.



Upplevelser i moderlivet kan påverka din livs-åskådning i dag!

Vetenskapen av idag bekräftar att L. Ron Hubbards upptäckter är riktiga. Dina upplevelser i mammas mag kan påverka dig idag.

Aven om du förmodligen inte direkt kan erinra dig hur det var i mammas mag, kan händelser från det eller förfärande fångat djup i ditt medvetande och påverka ditt liv och välbefinnande idag. Din mors senaste glick emot ett bord eller föll omkull - och det nöd-da barnet registrerade smärtan. Högljudda diskussioner eller andra missbehålligheter mellan Zald-mamma kunde märkas av barnet och senare påverka dess beteende.

Boken DIANETIK, avslöjar hjälpmedel som upptäckter på detta område. Många människor som har använt Dianetik, säger att det har hjälpt dem i hög grad att:

- Få en mera positiv livsåskådning
- Få en ny aptit på livet
- Förtvå sina egna och andras mörkretsreaktioner

DIANETIK ger dig möjlighet att undvika bli omedvetet påverkad av det fördömda. I stället får du hjälp att uppnå en ny frihet över på ditt liv och dina framtid.

LÄS DIANETIK! SÄLD I MER AN 6 MILJONER EXEMPLAR ÖVER HELA VÄRLDEN!

Boken DIANETIK kan du köpa i bokhandeln.

Det är främst sex avdelningar i det föreslagna klassifikationssystemet som bör granskas i dessa sammanhang, nämligen Bl, Cn, Don, Dop, Doq och Vml.

Avdelningen Cn, "Moderna religionsbildningar", innehåller underavdelningar för olika riktningar såsom teosofi, antroposofi m fl. Detta är en på det hela taget vettigt planerad avdelning, som väl kommer att fylla sin plats. (Ett litet skönhetsfel är det dock att Cnc, scientologi, försetts med underavdelningen Cnc.05, dianetik. Tilläggsbenämningen .05 betyder "etik", men dianetik är inte scientologins etik. Dianetik är beteckningen på den första versionen av scientologin, och används nu inom scientologin på ett mycket varierande sätt för att beskriva delar av lärosystemet.)

Avdelningen Vml, "paramedicinsk terapi", är också användbar. Beteckningen borde dock förtydligas t ex till "paramedicinsk terapi och kvacksalveri". Annars blir det nämligen svårt att finna en plats i klassifikationssystemet för t ex irisdiagnostik, som är ett typfall av kvacksalveri men som inte handlar om terapi utan om diagnostik. Det är också ur allmän konsumentupplysningssynpunkt angeläget att det "kvacksalveri" finns med i beteckningen på denna avdelning.

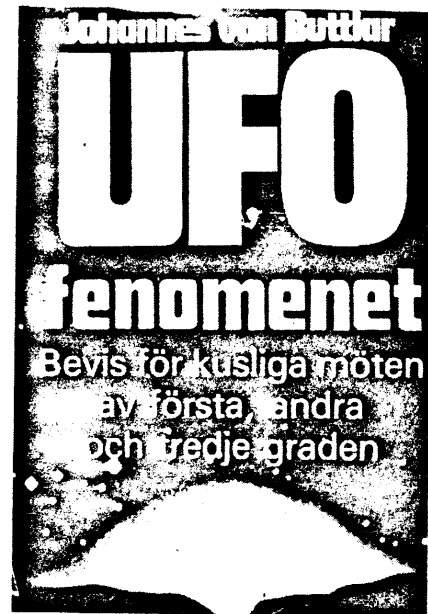
"Kontroversiell psykologi"

Avdelningen Doq, "kontroversiell psykologi", föreslås ha underavdelningar för andar och spöken, spådomskonst, astrologi, drömböcker och frenologi. Denna avdelning är en ganska märklig konstruktion. Varken astrologi eller frenologi är t ex någon form av psykologi. Bland fackpsykologer är dessa läror knappast heller kontroversiella, utan anses allmänt sakna varje vetenskapligt värde. Föreställningen att astrologi och frenologi är "psykologi, men kontroversiell sådan" härstammar inte från den vetenskapliga psykologin. Klassificeringsförslaget är på denna punkt klart sämre än den hittillsvarande inplaceringen av astrologi m m som en särskild avdelning (Rdde) under R, lek och spel.

Don, "grafologi" och Dop, "parapsykologi", har placerats utanför avdelningen för kontroversiell psykologi. Detta kan knappast tolkas annat än som att man anser att dessa riktningar är okontroversiella medlemmar av den vetenskapliga gemenskapen. Mycket få företrädare för psykologin som akademisk disciplin skulle vara beredda att hålla med om detta.

"Omstridda fenomen"

Avdelningen Bl, "omstridda fenomen och företeelser" är en lika oklar konstruktion. Hit ska föras "rapporterade men ännu ej fullt förklarade fenomen, t ex Ufo..." Det är inte hållbart att betrakta Ufo i allmänhet som "ännu ej fullt förklarade fenomen". Från vittnespsykologisk synpunkt är det ingen svårighet att förklara hur hela massan av Ufo-rapporter har uppkommit på helt normala och kända vägar. Naturligtvis finns det enstaka fall av ljus på himlen etc vars orsak är okänd, men det beror på otillräcklig dokumentation av omständighe-



terna kring det enstaka fallet. Om Ufo-fenomenet ska gälla som ett "ej fullt förklarat fenomen" måste detsamma gälla ornitologin, eftersom många iakttagelser av fåglar ej kunnat leda till någon arbetsstämning.

Begreppet "omstridda fenomen" (Bl) är ett tveetydigt klassifikationsbegrepp. Avses: (1) fenomen vars existens är omstridd eller (2) fenomen vars förklaring är omstridd? Remissutgåvans förklaringstext tyder faktiskt på den sistnämnda uttolkningen. Det står nämligen "Hit rapporterade men ännu ej fullt förklarade fenomen". Denna uttolkning faller emellertid på sin egen orimlighet. Inget av de fenomen som studeras av atomfysiken är fullt förklarat, men det är väl inte meningen att atomfysiken ska flyttas till Bl.

Återstår uttolkning (1), dvs fenomen vars existens är omstridd. Inte heller denna uttolkning håller emellertid logiskt samman. Som exempel på vad som ska hänföras till Bl ger remisstexten som sagt Ufo. Ufo betyder "unidentified flying objects", oidentifierade flygande föremål. Att det finns sådana oidentifierade föremål har såvitt bekant ingen betvivlat. (Väl att skilja från påståendet att de oidentifierade iakttagelserna har något att göra med utomjordiska varelser, något som det finns all anledning att betvivla.)

Ett förslag

Bakom den föreslagna avdelningen Bl verkar alltså inte finnas någon logiskt sammanhållen klassificeringsprincip. ►

► Mitt förslag är att man avstår från de föreslagna avdelningarna Don, Dop och Doq och samtidigt döper om och utvidgar avdelningen Bl enligt följande:

- Bl Pseudovetenskap och icke påvisade fenomen (Kvacksalveri - Vmb.)
- Bla Påstådda paranormala fenomen (Hit parapsykologi, extrasensorisk perception, spiritism, andar och spöken, andebesvärjelse och magi. Spiritism som religion - Cnb.)

(forts på s

Ledare.

Får vi astrologie doktorer?

Allt fler människor tycks falla offer för astrologins villoläror. Nu har även Eva Moberg drabbats, efter vad som framgår av hennes artikel på ledarsidan i DN 29 april 1984, Får forskare vara nyfikna?

Mindre än två månader tidigare, DN 4 mars, raljerade Eva Moberg om tidningarnas horoskop. Men som så många andra tycks hon ha gått på myten om att det finns en vetenskaplig, vederhäftig astrologi som står över veckotidningarnas horoskop.

Skälet till att Eva Moberg börjat tro på astrologin är att hon "gradvis tagit intryck av verkligheten". Men hon har tydligen slarvat i sina studier av verkligheten. "...faktiska iakttagelser stöder astrologin något oftare än vad som kan förklaras av slumpen" säger hon och syftar på undersökningar om karaktärsanalyser. Men sanningen är att i de undersökningar som gjorts har inte astrologiska hypoteser bekräftats oftare än vad som kan förväntas på en slump. **slumpeffekt.**

Eva Moberg nämner Michel och Francois Gauquelins undersökningar och påstår att dessa visar "vissa klara statistiska samband mellan planetkonstellationer och mänskliga egenskaper". I själva verket fann dessa forskare inget belägg för att astrologin stämmer. Vad de fann var resultat som skulle kunna tydas som att planeten Mars står i vissa riktningar lite oftare än genomsnittligt när idrottsstjärnor föds. Deras undersökningar är dock inte

invändningsfria ur metodsynpunkt. Andra undersökningar har gett andra resultat, och det finns ingen anledning att tro på någon Marseffekt som beror på någonting annat än slumpen.

Vår förening har vid flera tillfällen gjort insatser när det gäller att kritiskt granska astrologin och dess behandling i massmedia. Tyvärr tycks behovet av en sådan kritik inte ha minskat. Eva Moberg slutar sin senaste artikel i DN så här: "En sak är jag säker på: År 2 000 kommer astrobiologi eller kosmobiologi att vara universitetsämne även i Sverige. Och dessutom: Karaktärshoroskop kommer att få ställas enbart av folk med akademisk examen i ämnet - troligen underställda socialstyrelsen."

Vår förening behövs om inte Eva Mobergs spådom skall slå in. □

(från s 9)

- Bib Spådomskonst
- Blba Astrologi
- Blibb Drömböcker
- Blc Frenologi
- Bld Grafologi
- Ble Ej påvisade varelser
(Hit snömannen, stora sjöodjuret, Loch Ness-monstret. Folketro om sådana fenomen - Måd.)
- Blf Ufo
- Blfa Fortida astronauter
- Blg Kreationism
(Hit pseudovetenskapliga teorier om arternas uppkomst.)
- Blh Rasläror
(Hit pseudovetenskapliga teorier om psykiska skillnader mellan människoraser.)
- Blu Bedrägeri och fusk inom vetenskapen

Ett annat alternativ kan vara att Bla enligt detta förslag ersattes av en underavdelning under Do med rubriken "påstådda paranormala fenomen". Oavsett inplacering kan en sådan avdelning indelas ytterligare. □

SOH